

نشریه‌ای برای دگراندیشان

پس از پیروزی انقلاب اسلامی، برخی از نشریات نظیر «سخن» یا «راهنمای کتاب» متوقف شدند، اما نشریات دیگری جایگزین آنها شدند و انتشار مطبوعات فکری و فرهنگی رونق مجددی گرفت؛ از جمله، از سال ۱۳۵۷ تا سال ۱۳۶۰ که فعالان مارکسیستی و کمونیست نیز می‌توانستند مجلات خود را منتشر کنند؛ اما یکی از مهم‌ترین نشریاتی که در این دوره منتشر شد، کتابی بود که یک شاعر نامدار، سردبیر آن بود. «کتاب جمعه» نام هفته‌نامه‌ای است به سردبیری احمد شاملو که از چهارم مردادماه ۱۳۵۸ تا اول خردادماه ۱۳۵۹، در ۳۶ شماره در تهران منتشر شد. از مهم‌ترین کارهای چاپ‌شده در این مجله، نمایش‌نامه «مرگ یزدگرد» بهرام بیضایی در شماره پانزدهم بود. محمد قائد در مورد تعطیلی این هفته‌نامه در گفت‌وگو با مجله «نافه» این چنین گفته است: «تعطیل کتاب جمعه خودخواسته نبود. می‌توان گفت تقدیر محتوم بود. سال ۱۳۶۰ نمی‌توانست و نباید و ممکن نبود به انتشارش ادامه دهد.»

از کیهان به کیهان

در سال ۱۳۶۳ و هم‌زمان با حضور محمد خاتمی در موسسه کیهان، مجله‌ای با عنوان «کیهان فرهنگی» در کنار روزنامه شروع به انتشار کرد. این مجله که برای ارتقای بحث درباره مسائل فرهنگی پایه‌ریزی شد، در پایان دهه ۶۰ خورشیدی، پایگاهی برای روشنفکری دینی به‌شمار می‌رفت، تا اینکه در اوایل دهه ۱۳۷۰، تعطیل شد و نویسندگان آن مجله دیگری راه‌اندازی کردند. این مجله که با عنوان «کیان» نام‌گذاری شد، پس از بروز مشکل برای عده‌ای از روشنفکران در مجله «کیهان فرهنگی» به وجود آمد. مباحثی که عبدالکریم سروش با عنوان قبض و بسط تئوریک شریعت مطرح کرد، انتقادات زیادی را برانگیخت و سرانجام آنها به همراه نویسندگانی که از موسسه کیهان بیرون آمده بودند، نشریه «کیان» را تاسیس کردند. این نشریه ارگان روشنفکری دینی و نیز ارگان عبدالکریم سروش خوانده می‌شد. «عبدالکریم سروش» نویسنده ثابت مجله کیهان بود و «ماشاءالله شمس‌الواعظین» سردبیر آن بود. روشنفکرانی چون محمد مجتهد شبستری، سعید حجاریان، محسن کدیور، بهاء‌الدین خرمشاهی، اکبر گنجی، سید حسن حسینی، محمدجواد کاشی، مراد فرهادپور، مرتضی مردیپا، علیرضا علوی تبار، حسینعلی آزادی، هومن پناهنده و آرش نراقی در این مجله فعالیت می‌کردند.

تریون روشنفکران

اگر «کیهان فرهنگی» و بعداً «کیان» تریون روشنفکران عرفی بودند، روشنفکری غیرعرفی نیز بی‌تریون نبود و در همه دهه‌های ۶۰ و ۷۰ برای خودش ارگانی داشت. «آدینه» نشریه این ارگان بود. مدیرمسئول این نشریه، «غلامحسین ذاکری» بود و سردبیری آن را «سپروس علی‌نژاد» و «فرج سرکوهی» بر عهده داشتند. اولین شماره ماهنامه «آدینه» ۱۵ آذر ۱۳۶۴ و در ۱۲ صفحه و پنج هزار نسخه منتشر شد که کمتر از دو هزار نسخه آن فروش رفت. این مجله در دهه‌های ۱۳۶۰ و ۱۳۷۰ به مرکزی برای ارائه و انتشار آرای روشنفکری و ادبیات و هنر مستقل از دولت تبدیل شد. «مسعود بهنود» از مهم‌ترین و شناخته‌شده‌ترین افرادی بود که در این مجله دست به قلم بود. سرنوشت آدینه در سال ۱۳۷۷ و در اوج سال‌های مشهور به اصلاحات، قرین با توقیف همیشگی شد.

از کیهان اندیشه تا اطلاعات سیاسی اقتصادی

هم‌زمان با انتشار «کیهان فرهنگی»، مجله دیگری با عنوان «کیهان اندیشه» که محمدجواد صاحبی مدیر مسئول و سردبیر آن بود، در قم منتشر شد. «کیهان اندیشه» درست در خط مقابل «کیهان فرهنگی» قرار داشت و در میانه آنها، نشریه میانه‌روتری با عنوان «اطلاعات سیاسی اقتصادی» شروع به کار کرد. در پایان دهه ۶۰، اطلاعات سیاسی اقتصادی در طرح بسیاری از نظریه‌های علمی اقتصاد و سیاست در ایران پیش‌تاز بود؛ به طور مثال، ترجمه مقاله مشهور «بر خورد تمدن‌ها» اثر ساموئل هانتینگتون و «پایان تاریخ» از فرانسیس فوکویاما، برای نخستین بار در ایران در این نشریه چاپ شدند. از مشهورترین اعضای هیات مشاوران علمی این نشریه می‌توان از حسین بشیریه، سیدجواد طباطبایی، موسی غنی‌نژاد، جواد شیخ‌الاسلامی و احمد نقیب‌زاده و از دیگر نویسندگان شاخص آن می‌توان از محمود سریع‌القلم، محمدعلی همایون کاتوزیان، هوشنگ امیراحمدی، مصطفی رحیمی، پرویز پیران و سعید حجاریان نام برد.

از کلک تا بخارا

هم‌زمان با رواج انتشار نشریات تند روشنفکری و سیاسی در دهه ۱۳۶۰ و اوج گرفتن آن در دهه ۱۳۷۰، جریانی فرهنگی به‌همت «علی‌دهباشی» شکل گرفت که بدون توجه به حواشی سیاسی، اقدام به معرفی مفاخر ادب و فرهنگ و اندیشه ایران در قالب نشریه و مجله می‌کرد. او از سال ۱۳۶۹، به مدت هفت سال سردبیر ماهنامه «کلک» بود. ماهنامه «کلک» از نشریات معتبر در زمینه فرهنگ، ادبیات و ایران‌شناسی محسوب می‌شود که مورد مراجعه استادان دانشگاه‌های ایران و ایران‌شناسان جهان است؛ بسیاری از صاحبان نام‌عرصه فرهنگ و ادب ایران از همکاران و نویسندگان این مجله بودند. علی‌دهباشی از شهریور ۱۳۷۷ به بعد سردبیری مجله «بخارا» را برعهده داشته است که در زمینه فرهنگ، ادبیات و ایران‌شناسی مقالاتی در آن منتشر می‌شود. دهباشی در «بخارا» ویژه‌نامه‌هایی درباره نویسندگان بزرگ جهان منتشر کرده است.

نگاه نو

«علی میرزایی» نیز از دیگر چهره‌های فعال در عرصه فرهنگ و فکر کشور است که فصلنامه «نگاه نو» را از سال ۱۳۷۰ تا به امروز منتشر می‌کند. هر یک از شماره‌های این فصلنامه مجموعه‌ای از مطالب متنوع و خواندنی در زمینه‌های مختلف است. همکاری نویسندگان و مترجمانی همچون عزت‌الله فولادوند، محمدعلی موحد، نادر انتخابی، فخرالدین عظیمی، پرویز دوایی، آبتین گلکار، محمد دهقانی، رضا رضایی، الوند بهاری، بهمن زبردست، کامیار عابدی و... با این نشریه باعث شده تا در طول این سال‌ها، کیفیت مطالب نشریه دچار فرازونشیب نشود. این نشریه در گذشته ضمیمه‌ای به نام «انتقاد کتاب» داشت که مختص معرفی و نقد و بررسی کتاب بود.

مهرنامه

اما شاید یکی از فراگیرترین نشریات فکری در سال‌های گذشته، نشریه «مهرنامه» به سردبیری «محمد قوچانی» است. این نشریه در زمینه علوم انسانی و علوم اجتماعی بود که از اسفند ۱۳۸۸ ابتدا به صورت ماهنامه در تهران منتشر شد و پس از مدتی با ادوار نسبت‌منظم به چاپ ادامه داد. شایان ذکر است که این نشریه پس از انتشار ۵۲ شماره در تیرماه ۱۳۹۶، به صورت خودخواسته به انتشار خود پایان داد. اعضای هیات تحریریه این مجله چند ماه بعد روزنامه «سازندگی» را منتشر کردند.

کتاب جمعه

■ احمد شاملو
■ ۱۳۵۷ خورشیدی

در «کتاب جمعه» بخش‌هایی همچون داستان و نمایش‌نامه‌های ایرانی و ترجمه‌شده، شعر، نقد ادبی، کاریکاتور و مقاله‌های ادبی، اجتماعی و سیاسی منتشر می‌شده است. نویسندگان بزرگی همچون غلامحسین ساعدی، سپروس شمیسا، بهرام بیضایی، محمد مختاری و... در این نشریه قلم زده‌اند. بسیاری از کارهای مهم برای اولین بار در این نشریه منتشر شده‌اند.

آدینه

■ سپروس علی‌نژاد
■ ۱۳۶۴ خورشیدی

«آدینه» شاید تنها مجله فرهنگی در ایران بود که به تیراژ بالایی دست یافت. مجله‌ای که در آن از مهندس مهدی بازرگان تا احمد شاملو می‌نوشتند. تا شماره ۴۶، «سپروس علی‌نژاد» سردبیر آن بود و «فرج سرکوهی» معاون سردبیر؛ از شماره ۴۷ به بعد تا سال ۱۳۷۵، فرج سرکوهی سردبیرش بود. پس از سرکوهی برای مدت کوتاهی، «منصور کوشان» سردبیری آن را عهده‌دار شد. پس از نشریه آدینه، غلامحسین ذاکری به انزوا رفت.

کیان

■ شمس‌الواعظین
■ ۱۳۷۰ خورشیدی

«کیان» معروف‌ترین نشریه روشنفکری دینی پس از انقلاب اسلامی در ایران است. حلقه کیهان به‌عنوان معروف‌ترین مرکز مطالعاتی نواندیشان و تجدیدنظرطلبان از موسسه کیهان جدا شد. شخصیت محوری این حلقه، دکتر «عبدالکریم سروش» بود که به ترجمه و انتقال مفاهیم جدید غربی با رنگ‌و‌لعب عرفانی اسلامی با تأکید بر اشعار مولوی و تفکر غزالی، مشغول بود.